

Obchodné reťazce, zákon a dezilúzia

Aktuálna verzia zákona o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch nadobudla účinnosť ešte v marci tohto roku, ale dodávatelia potravín, najmä z pomedzi malých a stredných podnikov, to zatiaľ nepocítili a sú naďalej obeťmi vydieračských praktík veľkých obchodných systémov. Vzhľadom na to, že od roku 2003 ide na Slovensku už o x-tú verziu legislatívneho pokusu obmedziť uplatňovanie týchto praktík a vytvoriť spravodlivejší rámec pre zmluvné obchodné vzťahy, najmä v prípade potravín, bez dosiahnutia uspokojuvých výsledkov, prepadajú slovenskí poľnohospodári a potravinári dezilúzii. Pocit bezmocnosti je navyše umocnený pokračujúcim a viditeľným úpadkom celého slovenského agropotravinárskeho sektoru, vo výraznej miere spôsobenom práve politikou obchodných reťazcov, o čom sa dlhodobo vie a zdá sa, že vláda si s tým nevie poradiť, hoci ide o vážnu záležitosť. A nielen to. Časť slovenských dodávateľov potravín je už náchylná veriť tvrdeniam a vyhrážkam obchodníkov, že zákon má perversný účinok a spôsobuje, že obchodné reťazce sa práve kvôli nemu stále vo väčšej miere zásobujú v zahraničí!

Plne chápem rozčarovanie slovenských výrobcov potravín a zdieľam ich pesimizmus pri pohľade do budúcnosti. Napriek tomu cítim potrebu urobiť prehľad faktov týkajúcich sa problematiky obchodných reťazcov a v ich svetle načrtnúť realitu taká aká je, t.j. síce neradosť, ale nie, ako som presvedčený, bez perspektívy určitého zlepšenia v dlhodobejšom horizonte.

V prvom rade sa asi treba bližšie pozrieť na výčitku, že zákon nielenže nepomáha, ale ešte dokonca škodí slovenským dodávateľom potravín. Som presvedčený, že táto výčitka nie je oprávnená. Na jednej strane, obchodné reťazce zákon otvorene ignorujú a zdierajú dodávateľov tak ako pred tým, nakoľko využívajú v ňom existujúce medzery, čím sa dôvod na radikálnejšiu zmenu ich obchodnej politiky stráca. Na druhej strane, tendencia nadnárodných maloobchodných spoločností zásobovať sa stále vo väčšej miere v zahraničí je evidentná od ich príchodu a saldo zahranično-obchodnej bilancie s potravinami sa kontinuálne zhoršovalo, bez ohľadu na to, či nejaký zákon bol alebo nebol. A navyše, v okolitých krajinách odkiaľ pochádza významná časť dovozov potravín (Česká republika, Maďarsko, ale i Poľsko!) majú tak isto zákony podobné nášmu!

Ďalej je treba vidieť, že žiadna z doterajších verzií zákonov zameraných proti nekalým praktikám obchodných reťazcov nebola účinná dostatočne dlhú dobu a tieto zákony nikdy neboli, i z dôvodu ich nedokonalosti, vykonávané dlhodobo a systematicky. I dnešný zákon je účinný iba pol roka a za tú dobu sa, vzhľadom na veľkú komplexnosť celej problematiky, objektívne nedalo nič dotiahnuť dokonca.

Som presvedčený, že sme sa predsa len posunuli ďalej. Na rozdiel od minulosti už na MPSR existuje kompetentné kontrolné oddelenie, ktorého členovia sa za daný čas už zorientovali a prešetrujú podané podnety. Okrem iného, právoplatný podnet podala i SPPK, pričom nám pán minister písomne potvrdil, že bol prijatý a, že bude prešetrovaný. I toto je určitý pokrok, pretože v minulosti už SPPK minimálne dva krát podnet podala (v roku 2006 a v roku 2009) čo ale kompetentní z odstupom času popreli! Tentoraz to už nebude možné a obchodníci už nebudú môcť tvrdiť, že zákon je zbytočný pretože sa nikto nestážuje.

Ako som už spomenul, i dnešná verzia zákona je bohužiaľ neúčinná, hoci sa zákonodarcovia vyvarovali nášlapných mín známych z minulosti, ako bola potreba primárne preukazovať ekonomickú závislosť dodávateľa na odberateľovi (Zákon z roku 2008). Najväčším nedostatkom dnešného zákona je skutočnosť, že kontrolóri môžu sankcionovať iba dohodnutie „neprimeraných podmienok“, ale nie ich uplatňovanie (§, odsek (1)). To napr. znamená, že nie je možné uložiť pokutu za neskoré uhradenie faktúry ak bola lehota splatnosti dohodnutá v súlade so zákonom... Minister

pôdohospodárstva už ale v médiách informoval, že je pripravená novela zákona, ktorá bude v najbližšej dobe pustená do legislatívneho konania.

Je skutočnosťou, že cesta hľadania nápravy cestou legislatívy je dlhá a trnistá. Vo Francúzsku trvalo dlhých 13 rokov (od 1992 do 2005), kým sa tam dopracovali aspoň k relatívne účinnej verzii. My už máme desať rokov pokusov za sebou... Kardinálna otázka je ale nasledovná: je preto treba rezignovať a neurobiť nič? Alebo hľadať inú cestu?

Nemôžem si pomôcť, rezignácia bez odporu znamená zmierenie sa s vlastnou záhubou. Obchodné reťazce budú naďalej stupňovať tlak na dodávateľov pretože ich manažéri sú pod tlakom akcionárov, ktorí požadujú stále vyššie dividendy. Toto je potvrdené serióznymi ekonomickými výskumami a netýka sa to iba sektoru malopredaja. Ako alternatíva k zákonu sa ponúka zakladanie silných odbytových združení. Tieto pokusy už ale náš Protimonopolný úrad zakázal a sankcionoval a preto táto cesta nie je reálna.

Inú možnosť predstavuje samoregulácia alebo po našom etické kódexy. Toto formálne neodmietajú ani obchodníci, ale na Slovensku sme sa nedokázali dohodnúť ani na tom, hoci pokusy a rokovania boli. Samoregulácia je ale podľa môjho názoru nezmyslom, pretože nie je ničím iným ako dobrovoľným záväzkom znižovať si zisk.... V tejto súvislosti zdôrazňujem, že i väčšina obchodných reťazcov pôsobiacich na Slovensku sa v septembri tohto roku prihlásili k dodržiavaniu princípov samoregulácie naformulovanej a podpísanej na európskej úrovni v novembri 2011 a v decembri 2012. Nemám informácie, že by sa táto skutočnosť odrazila na ich správaní.

Ostáva teda iba cesta legislatívy, som všetkými známymi problémami. I v čase, keď sa zákon obchádza, má ale jednu veľkú výhodu: obchodné reťazce sú v pozícii, že konajú protizákonne a toto vedomie nie je príjemné hoci eventuálne sankcie sú na hony vzdialené. To je dôvod, prečo sa prijatiu zákona bránili zubami-nechtami.

Ďalší význam existencie zákona, hoci i nedokonalého a nevykonateľného, je európsky kontext. Existencia podobných legislatív vo viacerých členských krajinách vytvára tlak na Európsku komisiu, aby konala a prijala záväzné opatrenia na Európskej úrovni. Počet krajín majúcich zákony zamerané proti nekalým obchodným praktikám sa neustále zvyšuje a svoj význam tu má i existencia zákona na Slovensku. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na obrovskú zmenu vnímania tejto problematiky zo strany kompetentných. Kým pred rokom 2009 pre Európsku komisiu žiaden problém neexistoval, v Zelenej knihe o nekalých obchodných praktikách (31. január 2013) už pripúšťa, že v predmetných obchodných vzťahoch neexistuje zmluvná sloboda! Okrem toho, vo svojich odpovediach na túto verejnú konzultáciu požadujú riešenie legislatívou nielen dodávateľa, ale i drvivá väčšina ministerstiev, akademických inštitúcií, spotrebiteľských a odborárskych organizácií členských krajín ako i Európsky parlament a Európsky hospodársky a sociálny výbor! Obchodníci sa tak ocitli osamotení. Je preto dosť pravdepodobné, že sa v dohľadnej dobe veci výraznejšie zmenia i na európskej úrovni.

Záver

Z uvedených faktov mi vyplýva nutnosť snažiť sa i naďalej dosiahnuť nápravu cestou zákona. Myslím, že jeho najbližšia verzia už bude aspoň do určitej miery vykonateľná a bude sa môcť dosiahnuť náprava aspoň v oblasti tých najkriklavejších foriem zneužívania reálneho dominantného postavenia, pričom možný európsky rámec by ho mal posilniť. Je neradostnou skutočnosťou, že to zaberie nejaký čas a medzitým sa ďalšie slovenské podniky ocitnú na kolenách. Iná cesta ale asi nie je, treba veriť, že sa aspoň časť slovenských potravinárov a poľnohospodárov dožije lepších časov. Chcel by som ale ešte upozorniť, že Zákon o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch, i v tej najdokonalejšej podobe, nemôže zrušiť princíp „voľnej tvorby cien“ a presúvanie poplatkov do

ceny výrobkov, čo sa už i reálne deje. Takéto niečo si vyžaduje vykonanie radikálnej novely legislatívy zameranej na ochranu hospodárskej súťaže a následné zaradenie veľkých obchodných systémov medzi sieťové regulované odvetvia. Na európskej úrovni už ani táto téma nie je tabu, pretože ak sa raz spochybí existencia reálnej zmluvnej slobody v oblastiach, kde sa doteraz automaticky predpokladala, potom je prekopanie protimonopolnej legislatívy úplne logický následný krok. Bude si ale určite vyžadovať viac času ako iba zakázanie niektorých nekalých zmluvných praktík.